

Федорович П. П., викладач
кафедри економіки
підприємств і корпорацій ТАНГ

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку в Україні необхідна нова державна інноваційна політика, яка б сприяла розвитку венчурної діяльності. Активний розвиток цього процесу як всередині країни, так і в міжнародному масштабі служитиме досягненню найважливіших державних цілей: оздоровленню інноваційної сфери, відповідність її світовому рівню, посиленню конкурентноздатності української економіки шляхом виходу на світові наукоємні ринки.

Ключові слова. Інноваційна політика, венчурна діяльність, наукові організації, інтелектуальна власність, " управління якістю продукту".

В період економічної кризи, коли відчувається гострий дефіцит технологічних інновацій, а технологічна структура, що склалася, не здатна відродити попит, необхідна нова державна інноваційна політика. На зміну старих методів державного розвитку інноваційних процесів повинно прийти активне державне регулювання, основною метою якого є різне заохочення інноваційної і підприємницької діяльності. Основою такого регулювання повинні стати цільові програми і стратегічні проекти, здатні не лише вивести економіку з кризи, а також забезпечити подальший її розвиток. При цьому необхідно виділяти базові інновації, що здійснюють істотний вплив на спрямованість і швидкість економічного зростання.

На нашу думку, в Україні необхідна активна науково-технічна політика, що забезпечує вихід економіки на траєкторію світових інноваційних хвиль. У цьому плані зростає роль макроаналізу, що ґрунтується не лише на монетарних чинниках економічного регулювання, а й на матеріально-виробничих і технологічних, ігнорування яких приводить до відновлення "спекулятивної економіки" і не сприяє стимулюванню виробничої й інноваційної діяльності.

Криза української економіки обумовила негативні процеси в різних її сферах (фінансово-кредитній, виробничій, соціальній, трудовій) і, природно, не могла не позначитися на науково-технічній ситуації. Визначальним чинником сьогодняшнього стану науки, є бюджетна криза. Внаслідок різкого скорочення прибутків державного бюджету не вдається забезпечити фінансування витрат на науку, хоч потреба в державній підтримці для здійснення структурної перебудови значна.

Перехід до ринку і відсутність підтримки з боку держави, конкуренція із зарубіжними компаніями і втрата монопольних позицій поставили наукові організації в Україні у дуже скрутне становище. Держава через обмеженість в ресурсах неспроможна здійснювати підтримку наукових підприємств в колишніх обсягах. Крім цього, у промислових підприємств і держави відсутнє чітке розуміння того, що без відтворення старої виробничої бази неможливий стабільний розвиток економіки.

Більшість науковців на сучасному етапі розвитку виділяють велику кількість перешкод в реалізації інноваційної активності в Україні: дефіцит власних коштів у суб'єктах інноваційної діяльності, неприйнятні умови інвестицій і кредитування, відсутність законодавчих гарантій інвестицій, жорстку податкову і митну політику, правову невизначеність інтелектуальної власності, недостатність і низький рівень маркетингових досліджень. В таких умовах, на нашу думку, можна виділити чотири підходи до розвитку вітчизняної наукоємної промисловості:

- використання сучасних технологій промислово-розвинутих країн;
- спрощення виробництва, що дозволяє здешевити продукцію і зберегти промислову базу з мінімальними витратами;
- перехід від досліджень із широкого кола проблем до відбору пріоритетних напрямів в інноваційній діяльності і концентрації на них істотної частини обмежених ресурсів, до підтримки невеликих колективів вчених, розробників і інноваційних структур, орієнтованих виключно на ринок високих технологій і відповідної продукції;
- створення умов для венчурного бізнесу.

Зараз в Україні в різних обсягах використовуються перші три підходи і таке положення мало б зберігатися до початку бурхливого економічного зростання, коли в національній економіці з'являться умови, які дозволять змінити баланс підходів в їх сукупності. Основне завдання тут – оптимальне поєднання поглядів на розвиток вітчизняної наукоємної промисловості. Для активізації інноваційної активності необхідний розвиток інтересу в прикладних дослідженнях з боку недержавного сектора. Попит на науку крім сьогодняшнього головного покупця наукової продукції – держави, можуть і повинні формувати вітчизняні підприємства, транснаціональні корпорації, іноземні держави і фірми, а також приватні особи – підприємці.

Велика кількість наукових фахівців при розгляді питання фінансування інноваційної активності схиляються до необхідності створення специфічної інфраструктури, основою якої вони бачать гарантійно-заставні або венчурні фонди. У венчурного капіталу і венчурного бізнесу загалом існує цілий набір відмінних ознак. І серед них ті, які визначають ступінь зацікавленості в ньому окремих типів інвесторів. Фактично характеристики венчурного капіталу роблять його доступним і бажаним виглядом активів для одних і неприйнятним для інших типів інвесторів. На нашу думку, основні ознаки-фільтри такі: висока прибутковість, диверсифікація, довгостроковість вкладень, дослідження і розробки, створення робочих місць, обмеженість в управлінських ресурсах, неадекватність оцінки діяльності фондів, низька ліквідність.

У сучасний момент рівень економічного розвитку визначається не стільки масштабами виробництва, скільки його інноваційною спрямованістю і гнучкістю управління. На порядку денному стоїть проблема стимулювання системних нововведень, починаючи від фундаментальних досліджень, стадій впровадження

нових технологій, товарів і послуг і закінчуючи комерційним освоєнням подібних новин, а також створення умов, сприяючих активізації венчурної інноваційної діяльності.

Серед основних чинників, що сприятимуть активізації венчурної інноваційної діяльності в Україні необхідно виділити наступні:

1. розробку системи законодавчих і нормативних актів, що регулюють венчурну інноваційну діяльність,
2. розвиток інститутів фінансової підтримки венчурної інноваційної діяльності;
3. створення інфраструктури інноваційної діяльності (інформаційне забезпечення: системи зв'язку; фінансові, економічні, правові консультаційні послуги; консультування в сфері маркетингу і реклами),
4. розв'язання питань стандартизації і управління якістю продукту;
5. розвиток міжнародної науково-технічної співпраці;
6. розвиток довгострокових джерел капіталу,
7. створення ефективних способів стимулювання підприємців через механізми корпоративного управління.

Якщо розглядати законодавчу базу, регулюючу інноваційну діяльність, то необхідно відмітити, що сьогодні не існує спеціального законодавства, присвяченого венчурному підприємництву, тому учасникам венчурної діяльності необхідно використати загальні закони, регулюючі інноваційну діяльність. Не існує і системи законодавчих актів, сприяючих її активізації. Правова не захищеність інноваційного бізнесу, діяльність якого пов'язана з великими ризиками, робить інноваційну сферу непривабливою для українських і зарубіжних інвесторів.

Як відомо, питання правової охорони інтелектуальної власності відносяться до групи найважливіших в інноваційній сфері. Вони покликані забезпечити основу інноваційного підприємництва і є необхідною умовою, без якої інноватор не захищений в конкурентному середовищі. Законодавство в цій сфері знаходиться в зародковому стані і розвивається досить повільно.

Другим з перерахованих чинників, що впливають на розвиток венчурної діяльності в Україні є інститути фінансової підтримки. До них відносяться:

- інноваційні комерційні банки,
- інноваційні фонди, що формуються на різних рівнях;
- інші фінансові структури.

У цей час в Україні діє велика кількість комерційних банків. Брати участь у венчурній інноваційній діяльності банк може декількома шляхами:

1. Надаючи кредити для фінансування венчурних інноваційних проектів.
2. Беручи участь в організації венчурного інноваційного фонду, будучи джерелом формування його фінансових коштів.
3. Безпосередньо самому інвестувати фінансові кошти у венчурні інноваційні проекти, в повному об'ємі або частково. Банк бере на себе весь ризик, пов'язаний з реалізацією інноваційного проекту, але також отримує право повністю або частково розпоряджатися результатами досліджень або розробок.
4. Надаючи своїм клієнтам комплекс організаційно-економічних послуг по інжиніринговому супроводу процесів створення, організації випуску і споживання продукції, включаючи оцінку ризику, визначення вартості, оцінку науково-технічного рівня новини і його конкурентноздатності та інше.

Крім інноваційних банків широке поширення отримують інноваційні фонди, що формуються на різних рівнях. У цей час в країні діє ряд фондів, асоціацій і інших організацій, що сприяють розвитку венчурної діяльності в Україні. До них відноситься Фонд технологічного розвитку, Фонд підтримки підприємництва і розвитку конкуренції, а також Фонд сприяння розвитку малих форм підприємств в науково-технічній сфері. Вони сприяють розвитку венчурного підприємництва надаючи пільгові кредити, а також організовуючи на конкурсній основі отримання грантів для реалізації венчурних інноваційних проектів.

Третім чинником активізації інноваційної венчурної діяльності є інноваційна інфраструктура. Питання створення інноваційної інфраструктури є одним з найбільш гострих на даний момент. Інноваційна інфраструктура повинна охоплювати і зв'язувати всі сфери інноваційної діяльності. Існуюча в радянський час інфраструктура зруйнована, а на створення нової, відповідної ринковим умовам, немає грошових коштів.

Традиційно інфраструктура була однією з найбільш слабо розвинених складових в різних галузях української економіки. Що стосується інноваційної інфраструктури, то її доводиться створювати практично з нуля. У початковий період реформ великі надії покладалися на створення технопарків. Була розроблена спеціальна програма розвитку технопарків, які за задумом авторів, повинні були активізувати інноваційну діяльність. Однак невдовзі стало зрозуміло, що в сучасних умовах подібні проекти малоефективні внаслідок їх величезної капіталосмкості. Вартість послуг (оренда приміщень, зв'язок, консультування) виявляється дуже високою в цьому випадку і недоступна винахіднику і початківцю підприємцю.

В Україні виникають нові інноваційні підприємства як реакція на розв'язання проблеми практичного використання нагромаджених і наукових розробок, що не отримали життєвої ідеї внаслідок неможливості одразу ж впровадити її.

чітко позначеної і розгалуженої мережі, що розвивається ці підприємства поки що не існують. Їх спеціалізація на інноваційній діяльності, запуску фірм з новою продукцією, технологією на базі технопарків, венчурних фірм, бізнесу-інкубаторів поки що не носять масового характеру.

Велике значення для розвитку венчурної діяльності має доступність телекомунікаційних мереж. Для рядового винахідника або інноваційного підприємця користуватися послугами таких комерційних мереж, як "ROSNET", "RELCOM", "ROSPAC", поки ще дорого, як і підключення до закордонних комп'ютерних мереж.

Розвиток довгострокових джерел капіталу може відбуватися різними шляхами. Необхідно враховувати наступні можливості: перехід до накопичувальної системи пенсійного забезпечення, зняття жорстких обмежень на цільове розміщення активів пенсійних фондів, страхових компаній, дозвіл вкладень певної частини активів у високоризикові інструменти фондового ринку, такі як акції підприємницьких фірм. При цьому, природно, особлива увага повинна приділятися професіоналізму керуючих компаній і конкретних менеджерів фондів.

Під розвитком ефективних способів стимулювання підприємств через механізми корпоративного управління розуміється створення стимулів для підприємств і менеджерів у вигляді, наприклад, зниження ставок оподаткування для них, як приватних інвесторів, у випадку коли вони інвестують свої кошти у венчурну фірму. Податкове законодавство не повинне ставити перешкод на шляху зростання молодих компаній, а навпаки повинно дозволяти менеджерам придбати на привабливих умовах акції венчурних фірм. Оподаткування по цінних паперах також потрібно утримати на низькому рівні, хоча б в перші роки існування фірми.

Крім вище перерахованих чинників, що впливають на становище і розвиток венчурної діяльності, потрібно виділити проблеми стандартизації і управління якістю. При розв'язанні питання сертифікації і контролю якості інноваційної продукції гарантується певний рівень якості продукції і технологій. У ринкових умовах вони є частиною більш широкого поняття – "управління якістю продукту", яке являє собою сукупність форм і методів досягнення певних споживчих властивостей товару, що забезпечують певну його конкурентноздатність випускаючій фірмі при виробництві і продажі товару на

3. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. – К.: ІЕП НАНУ, 1999. – 254 с.
4. Мединский В. Г., Шаршукова Л. Г. Инновационное предпринимательство: Учебное пособие. – М.: ИНФРА – М, 1997. – 240 с.